

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Інститут філології й журналістики
Кафедра української мови

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **КОНЦЕПТ «СВОБОДА» В УКРАЇНСЬКИХ ПІСНЯХ
ПЕРІОДУ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ**

Студентки освітньо-кваліфікаційного
рівня «спеціаліст» групи СУФ
галузі знань 0203 Гуманітарні науки
спеціальності 7.02030301
Українська мова і література
Буніч Ольги Вікторівни

Науковий керівник: к. філол. н.,
доц. Павлушенко О. А.

Розширена шкала _____

Кількість балів _____ оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Вінниця – 2016 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. КОНЦЕПТ ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ.....	6
1.1. Поняття «концепт» в сучасній лінгвістиці.....	6
1.2. Концепт як ціннісна домінанта авторської картини світу..	15
1.3. Специфіка концептуального аналізу	17
РОЗДІЛ II. ПІСНЯ НА МАЙДАНІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЯК СИМВОЛ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ БОРОТЬБИ	22
2.1. Євромайдан як вияв національного самовизначення у культурному полі України	22
2.2. Українська пісня як символ національної свідомості.....	28
РОЗДІЛ III. СПОСОБИ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНСЬКИХ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПІСНЯХ ПЕРІОДУ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ.....	30
3.1. Концепт «свобода» в історико-літературному контексті.....	30
3.2. Концепт «свобода» в українському дискурсі.....	40
3.3. Вербалізація концепту «свобода» в пісенних текстах періоду Революції Гідності.....	50
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	58
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки когнітивна лінгвістика є одним з пріоритетних напрямків науки про мову як новий етап у вивченні взаємозв'язку мови та мислення. У зв'язку з цим термін когнітивної лінгвістики «концепт» усвідомлюється як центральне поняття в описі мовної картини світу.

Значущість когнітивного напрямку у вивченні мовних явищ визначається переходом лінгвістики до нової антропоцентричної парадигми, що передбачає дослідження мови у взаємозв'язку з людиною, її культурою, ментальністю та різноманітними видами діяльності. У свою чергу, антропоцентризм сучасної лінгвістики зумовив інтерес дослідників до вивчення картини світу, носіїв мови, що відображається, зокрема, в текстовій діяльності.

Наше дослідження присвячене проблемі особливостей структури, змісту та лексико-семантичних засобів репрезентації концепту «свобода» в українських піснях періоду Революції Гідності в аспекті когнітивного та антропоцентричного підходів до мови.

Теоретична база дослідження ґрунтується на основних положеннях когнітивної та антропоцентричної лінгвістики, розроблених в працях Л. Г. Бабенко, С. А. Аскольдов, Н. Н. Болдирева, а також праць присвячених опису, вивченню та структуризації окремих концептів: А. Вежбицька, В. І. Карасик, Ю. М. Лотман, Л. В. Гайдученко.

Обсяг концептів, що досліджуються сучасною когнітивною лінгвістикою є досить значним, але концепт «свобода» в сучасному художньому дискурсі особливо актуалізувався в останні роки, тому потребує детального аналізу. Це і зумовило вибір теми нашого дослідження.

Актуальність роботи визначається зв'язком з пріоритетними напрямками сучасної лінгвістики – когнітивним та антропоцентричним; зростаючим інтересом до процесів концептуалізації навколишньої дійсності та відображенням цих процесів у мові, а також лексико-семантичною

репрезентацією концепту «свобода» в українських піснях періоду Революції Гідності.

Метою дипломної роботи є дослідження репрезентації концепту «свобода» як структурно та змістовно складного вербалізованого мисленнєвого конструкту людської свідомості в єдності його понятійного, образного та ціннісного компонентів на матеріалі українських пісень періоду Революції Гідності.

Досягнення мети роботи передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) проаналізувати доробки сучасних мовознавців з проблем дослідження поняття «концепт»;
- 2) охарактеризувати концепт як ціннісну домінанту авторської картини світу;
- 3) визначити специфіку концептуального аналізу художнього тексту;
- 4) дослідити та описати процес вербалізації концепту «свобода» як сегменту макроконцепту концепту «свобода» в українських піснях періоду Революції гідності.

При виконанні поставлених в роботі завдань на різних етапах дослідження використовувались такі **методи і прийоми** лінгвістичного аналізу: аналіз словникових дефініцій, контекстуальний аналіз, семантичний аналіз, описовий метод, лексико інтерпретативний аналіз, синхронний та діахронічний методи.

Об'єктом дослідження є вербалізований у художньому дискурсі концепт «свобода».

Предмет дослідження – лексико-семантична репрезентація концепту «свобода» в українських піснях періоду Революції Гідності.

Матеріалом дослідження слугували тексти пісень періоду Революції Гідності та власна дипломна робота на тему: «Українські пісенні тексти періоду Революції Гідності: лексико-семантичний аспект».

Теоретична значущість дослідження полягає в тому, що в роботі проаналізовано поняття «концепт» як ціннісної домінанти авторської картини

світу в системі антропоцентричного підходу до мови загалом та його мовна реалізація в українських піснях періоду Революції Гідності. Теоретична значущість роботи полягає також у тому, що здійснений аналіз концепту «свобода» в художньому та лінгвістичному дискурсі є внеском у розробку теоретичних питань з лінгвоконцептології.

Практична значущість дипломної роботи полягає в можливості подальшого використання її результатів як для викладання дисциплін загальнофілологічного циклу, так і при розробці спецкурсів з лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики.

Новизна дослідження полягає в тому, що в роботі був проведений концептуальний аналіз українських пісень періоду Революції Гідності та досліджено процес вербалізації концепту «свобода» як сегменту макроконцепту «свобода», на матеріалі українських пісень періоду Революції Гідності.

Апробація результатів дослідження відбулася на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових, що відбулася 17 березня 2016 року в Житомирському державному університеті імені Івана Франка.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів (Розділ I «Концепт як лінгвокультурологічна категорія» (визначаємо основні теоретичні положення щодо поняття «концепт», досліджуємо специфіку концептуального аналізу та використання концептів як доміанти авторської картини світу), Розділ II «Пісня на Майдані Незалежності як символ революційної боротьби» (окреслюємо поняття Євромайдану та визначаємо роль і місце пісні в контексті революції), Розділ III «Способи мовної репрезентації концептуально простору в українських революційних піснях періоду Революції Гідності» (визначаємо поняття та побутування концепту «свобода» в українському дискурсі та у піснях періоду Революції Гідності зокрема)), висновків, списку літератури (71 позиція), а також додатків. Повний обсяг дипломного дослідження становить 109 сторінок (текст 60 с.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агапій А. П. До питання про критерії синонімічності / А. П. Агапій // Науковий вісник. – Чернівці : ЧДУ. – 1998. – Вип. 27. – С. 62-64.
2. Алефиренко Н. Ф. Спорные проблемы семантики / Н. Ф. Алефиренко. – М.: Гнозис, 2005. – 326 с.
3. Аскольдов С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста [антология]. – М., 1997. – С. 267–279.
4. Аскольдов С. А. Межкультурная коммуникация / С. А. Аскольдов // Практикум. Ч. I. – Нижний Новгород, 2002. – 280 с.
5. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебник; Практикум. / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – М.: Флинта; Наука, 2005. – 496 с.
6. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка: [монография] / А. П. Бабушкин. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1996. – 104 с.
7. Бабушкин А.П. Общеязыковые концепты и концепты языковой личности / А. П. Бабушкин // Вестник ВГУ. – сер. 1.: Гуманитарные науки. – Воронеж, 1997. – № 2. – С.114 – 118.
8. Белова А. Д. Языковые картины мира в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы / А. Д. Белова. – М.: Культура народов Причерноморья.– 2002. – № 29. – С. 17-23.
9. Бердяев Н. Духовные основы русской революции [Электронный ресурс] / Николай Бердяев // Собр. соч. в 4 т. – Париж : YMCA-Press, 1990 / Режим доступа : [http : //www.krotov.info/berdyaev/1918/rev_08.html](http://www.krotov.info/berdyaev/1918/rev_08.html).
10. Болдырев Н. Н. Концептуальное пространство когнитивной лингвистики / Н. Н. Болдырев // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – № 1. – С. 18-36.

11. Булыгина Е. Ю. Лексическое воплощение концепта «деньги» в современной публицистике // Отражение русской языковой картины мира в лексике и грамматике / Е. Ю. Булыгина. – Новосибирск, 1999. – С. 5-13.
12. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики / А. Вежбицкая [Пер. с англ. А. Д. Шмелева]. – М.: ЯСК, 2001. – 272 с.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 слів і словосполучень / Авт. проекту та гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
14. Воркачев С. Г. Концепт как «зонтиковый термин» / С. Г. Воркачев // Язык, сознание, коммуникация. – М., 2003. – Вып. 24. – С. 5 – 12
15. Гайдученко Л. В. Концепт Влада в сучасних лінгвістичних дослідженнях / Л. В. Гайдученко // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 23. – Ч.1. – 2007. – С. 139-143.
16. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М.: Книга, 2007. – 144 с.
17. Гонський В. Людина і нація / В. Гонський. – К. : Основа-Принт, 2009. – 144 с.
18. Грузберг Л. А. Концепт // Стилистический энциклопедический словарь русского языка; под ред. М. Н. Кожинной. – М.: Флинта: Наука, 2003. – С. 181 – 184.
19. Гусева И. Г. Когнитивно-дискурсивный анализ межотраслевой экологической терминологии в области рыбного промысла (на материале английского языка): автореф. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / И. Г. Гусева. – М., 2004. – 16 с.
20. Демьянков В.З. Понятие и концепт в художественной литературе и научном языке / В. З. Демьянков // Вопр. филологии. – 2001. – № 1. – С. 35 – 47.

21. Довженко О. П. Народна пісня / О. П. Довженко // Українські письменники про літературу та мову / Упоряд. В. Іванисенко, М. Коцюбинська – К. : Радянська школа, 1961. – 462 с..

22. Долгова Т. Б. Поняття теми як підгрунття встановлення структурних складників концепту УКРАЇНА (на матеріалі сучасного англomовного газетного дискурсу) / Т. Б. Долгова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2009. – № 48. – С. 165-168.

23. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1982.

24. Євромайдан [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Євромайдан> (26.04.2014).

25. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.;

26. Жовтобрюх М. А. Сучасна українська літературна мова / М. А. Жовтобрюх. – К. : Вища школа, 1961. – 163 с.

27. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст / О. Забужко. – К. : Основи, 1993. – 126 с.

28. Ивина Л. В. Лингво-когнитивные основы анализа отраслевых терминосистем (на примере англоязычной терминологии венчурного финансирования): [учебно-методическое пособие] / Л. В. Ивина. – М.: Академический проект, 2003. – 304 с.

29. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – К. : Укр. книга, 2000. – 480 с.

30. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке / В. И. Карасик // Языковая личность: культурные концепты: [сб. науч. тр.]. – Волгоград; Архангельск: Перемена, 1996. – С. 3–16.

31. Карасик, В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс [Текст] / В.И. Карасик. – Гнозис, 2004. – 389 с.

32. Касьян Л.А. Термин «концепт» в современной лингвистике: различные его толкования [Текст] / Л.А.Касьян // Вестник Югорского государственного университета, 2010 г. Выпуск 2 (17). – С. 50–53.

33. Кейнован М. Революції теорії / Маргарет Кейнован // Енциклопедія політичної думки. – Київ : Дух і літера, 2000. – С. 326–330; С. 326–327.

34. Кононенко В. І. Концепти українського дискурсу: Монографія / В. І. Кононенко. – Київ – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 248 с.

35. Кравець Л. Метафоричне осмислення волі/свободи в українській поезії ХХ ст. / Лариса Кравець // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37151/16-Kravets.pdf?sequence=1>

36. Кубрякова Е. С. Текст и его понимание // Русский текст / Е. С. Кубрякова. – 1994. – № 2. – С. 18-27.

37. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в осознании мира: [монография] / Е. С. Кубрякова. – М.: Язык славянской культуры, 2004. – 555 с.

38. Лихачёв Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачёв // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста [антология]. – М., 1997. – С. 280–287.

39. Магун А. Подія революції. Досвід та поняття революції / Артемій Магун // Ї. –2004. – № 34 – С. 26–47.; Arendt Hanna. On Revolution / Hanna Arendt. –New York : Penguin books, 190. – 350 p.

40. Малафей М. Лексичні новотвори як репрезентанти новітніх політичних подій (на матеріалі мовлення Євромайдану) [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=%>

41. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: [учебное пособие] / В. А. Маслова. – Минск: ТетраСистемс, 2004. – 256 с.

42. Мислово. Словник української мови та сленгу [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://myslovo.com> (26.04.2014).

43. Морозюк Т. В. Теория холодильных машин и тепловых насосов: [монография] / Т. В. Морозюк. – Одесса: Студия «Негоциант», 2006. – 712 с.

44. Мусієнко Н. Мистецтво і революція : кийвський Майдан 2013-2014 рр. / Н. Мусієнко // Агора. Революція відбулась : що далі?. – Випуск 14. – К. : Стилос, 2014. – С. 53-58.

45. Мусіяченко О. Образ Тараса Шевченка у музичному середовищі Києва другої половини ХІХ – початку ХХ ст. / Ольга Мусіяченко. – К., 2014. – С. 161-168.

46. Павилёнис Р. И. Проблема смысла: современный логико-философский анализ языка: [монография] / Р. И. Павилёнис. – М.: Мысль, 1983. – 286 с.

47. Павлушенко О. А. Метафоричне вираження концепту черга в нарисі Юрія Клена «Черга» [Текст] / О. А. Павлушенко // Творчість Юрія Клена і міжвоєнна доба в українській літературі : зб. наук. пр. / голов. ред. І. Руснак. – Вінниця, 2012. – Вип. 2. – С. 380-389.

48. Павлушенко О. А. Концепт "Дитинство" в мовно-ментальному просторі Михайла Стельмаха / О. Павлушенко Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія [Текст] : зб. наук. пр. / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського; гол. ред. М. І. Сметанський. – Вінниця : ВДПУ. – Вип. 16. – 2005. – 320 с.

49. Павлушенко О.А. Вербалізація субконцепту «природа» концепту «мала Батьківщина» в мовній картині світу М. Стельмаха // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer30/33.pdf>

50. Пилинський Я. Проблема двомовності в Україні: історичний та міжнародний контекст / Я. Пилинський // Агора. Революція відбулась : що далі?. – Випуск 14. – К. : Стилос, 2014. – С. 45-53.

51. Плотникова Н. В. Методика концептуального аналізу лінгвокультурного концепта / Н. В. Плотникова // Учёные записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия

«Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т.24 (63). – № 2. Часть 1. – С. 426-431.

52. Попова, З. Д. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях [Текст] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 2000. – 30 с., с.28-29.

53. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с

54. Радзієвський В. О. Євромайдан: патріотизм у культурному полі України / В. О. Радзієвський. – К., 2014. – С. 5-10.

55. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник [для студ.-ів філол. спец.-ей вищ. навч.-их закладів] / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с.

56. Селіванова О. П. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. П. Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с

57. Словник української мови: в 11 томах. – Том 4, 1973. – С. 209.

58. Слышкин Г. Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе. – Режим доступа: <http://www.vspu.ru/~axiology/ggs.htm/>

59. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследований / Ю. С. Степанов. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.

60. Стернин И. А. Методика исследования структуры концепта / И. А. Стернин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Научное издание. – Воронеж, 2001. – 182 с.

61. Стернин И. А. Может ли лингвист моделировать структуру концепта? / И. А. Стернин // Материалы второй международной школы-семинара по когнитивной лингвистике: в 2-х ч. (Тамбов, 11–14 сент., 2000). — Тамбов: Изд-во Тамбовского ун-та, 2000. – Ч. 2. – С. 13–17.

62. Універсальний словник. Енциклопедія. – К. : Тека, 2006. – 1430 с.

63. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. В 4 т. Т. 4 (Тящур) / [пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачёва]. – [2-е изд.]. – М.: Прогресс, 1987. – 864 с.

64. Фразеологічний словник української мови / За ред. Л. С. Паламарчука. – Київ: Наукова думка, 1993. – 984 с.

65. Фрумкина Р. М. Есть ли у современной лингвистики своя эпистемология? / Р. М. Фрумкина // Язык и наука конца XX века: [сб. статей]. – М.: Российский государственный гуманитарный университет, 1995. – С. 74–117.

66. Ханик Я. М. Енергозбереження. Ч. 1. Термодинаміка: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Я. М. Ханик, Я. М. Гнатишин. – Л.: Афіша, 2004. – 206 с.

67. Шведа Ю. «Революція гідності» в контексті загальної теорії соціальних революцій / Ю. Шведа // Агора. Революція відбулась : що далі?. – Випуск 14. – К. : Стилос, 2014. – С. 5-15.

68. Шкрабалюк А. О. Ідея свободи у творчості Тараса Шевченка в контексті романтичного світогляду / А. О. Шкрабалюк // Шевченкознавчі студії : зб. наук. праць / відп. ред. Вільна Я. В. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – Вип. 11. – С. 101–109.

69. Шкрабалюк А. О. Свобода як провідне поняття світогляду генія (на прикладі постаті Тараса Шевченка) / А. О. Шкрабалюк // Літературознавчі студії : зб. наук. праць / відп. ред. Семенюк Г. Ф. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – Вип. 23. – Ч. 1. – С. 447–452.

70. Шмелев А. Д. Русский язык и неязыковая действительность / А. Д. Шмелев. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 496 с.

71. Южакова О. І. Синонімія як спосіб пізнання світу / О. І. Южакова // Мова і культура (науковий журнал). – К.: Видавничий Дім Д. Бурого, 2008. – Вип. 10. – Т. IV (104). – С. 160–166.

72. Южакова О. І. Формування української термінології холодильної техніки: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Южакова Олена Іванівна. — Одеса, 2009. — 496 с.

73. Яцкевич О. О. Концепт «Воля» в українській мовній картині світу : автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ольга Олександрівна Яцкевич. — Харків : Б.в., 2009 . — 19 с. — На укр. яз.